

Підкуркова Ірина Валеріївна, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та політології, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: podkurkovairina@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4797-3718

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В БРАЗИЛІЇ

Розглянуто характеристики етнічної ідентичності однієї з найбільших українських діаспор у світі – бразильської. Зазначено, що умовами до збереження української самобутності в Бразилії стали виклики та загрози, з якими зіткнулися переселенці з України, а також спільна територія, на якій мешкає найбільша кількість бразильських українців. Відзначено роль церкви, школи, громадських організацій, засобів масової інформації тощо в підтриманні ідентичності етнічних українців.

Ключові слова: діаспора, українська діаспора, українська діаспора в Бразилії, ідентичність, етнічна ідентичність, чинники збереження етнічної ідентичності.

Постановка проблеми. Вивчення феномену української діаспори останнім часом набуває все більшої актуальності. Адже в глобальному світі це етнічне утворення є джерелом поширення знань про Україну й інформації про особливості нашої культури і менталітету серед світової спільноти. Зазвичай основним завданням українських мігрантів є успішна інтеграція в життя країни свого нового поселення. Але досить часто при цьому в них з'являється бажання зберегти свою етнічну ідентичність. Отже, головне питання, яке мають вирішити етнічні українці, які знаходяться далеко за межами своєї історичної Батьківщини, – як успішно закріпитися в іноетнічному середовищі і в той же час зберегти свою національну самобутність?

Українська діаспора в Бразилії є одним із найвіддаленіших етнічних утворень. Маючи складну історію еміграції, українці досить добре інтегрувалися в життя цієї країни, але все ж змогли зберегти свою культуру, мову, традиції. Дослідження даного феномену допоможе з'ясувати умови та чинники, які дозволили бразильським українцям не втратити ментальний зв'язок із першобатьківщиною і гідно представляти свою націю далеко за межами України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти феномену діаспори, а також її історії, місця і значення в соціально-економічному, культурному та політичному житті вивчають такі дослідники: Б. Ажнюк [1], М. Алієва [2],

М. Астварцатурова [3], М. Бауман [4], А. Василенко [5], В. Євтух, О. Ковальчук, А. Попок і В. Трошинський [6], Г. Луцишин [7], У. Сафран [8], М. Федунків [9], К. Чернова [10], Г. Шеффер [11] та ін. Питання бразильської діаспори розглядають: М. Бондаренко [12], О. Борушенко [13], М. Гримич [14], Я. Закревська [15], В. Зінько [16], Н. Пильгуна та В. Іванець [17], І. Сушинська [18] та ін. Проблеми національної (етнічної) ідентичності є предметом пошуку таких учених, як Л. Беловецька [19], М. Вороніна [20], М. Каткова та В. Коротин [21], В. Кремень і В. Ткаченко [22], С. Сидоренко [23], Е. Сміт [24] та ін.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження умов і чинників збереження етнічної ідентичності представниками української діаспори в Бразилії, а також з'ясування ролі релігії, освіти, мови в її забезпеченні.

Вклад основного матеріалу. Поняття «діаспора» в сучасному його розумінні ввійшло в науковий обіг завдяки роботам американського дослідника Р. Парка, який розглядав її як культурний феномен, як певну стійку й ізольовану спільноту, що мешкає на одній території і з тих або інших причин намагається знайти місце в чужому економічному та культурному устрої [25, с. 154]. У той же час сам термін «діаспора» (з грец. διασπορά – «розсіяння») має біблійне походження, і до початку ХХ ст. він застосовувався виключно до релігійних груп, які вимушено або добровільно проживали за межами території походження. Згодом у поняття діаспори почали вкладати і нерелігійний сенс. Так, за твердженням І. Лошкарьова, прихильники ідеології панафриканізму застосовували його до чорношкірих жителів Північної Америки, вважаючи їх всупереч власній волі вивезеними з Африки. Таким чином, у даному випадку категоріальним критерієм було загальне походження [26].

На сьогоднішній день діаспору можна визначити як етнічну спільноту, що виникає за межами своєї батьківщини внаслідок різного роду міграцій і з причин небажання (або неможливості) повністю асимілюватися в іноетнічних суспільствах зберігає свою етнічну ідентичність (культуру, мову, традиції тощо) [27, с. 221–222]. Задля свого збереження, відтворення та розвитку діаспора створює певні інститути, які закріплюють її становище і забезпечують взаємодію з країною проживання та країною-першобатьківщиною [28].

Однією з ключових ознак у розумінні діаспори є етнічна ідентичність (від лат. *indenticus* – «тотожний», «однаковий»), яку визначають як «ототожнення індивідом себе з певною нацією, усвідомлення власної приналежності до тієї чи іншої національної спільноти на ґрунті комплексу характеристик (територія, громадянство, мова, менталітет, темперамент, історія, культура, релігія, спільні інтереси, прагнення, мета, ідеали, потреби тощо), що принципово вирізняють цю націю з-поміж решти аналогічних груп» [23, с. 46]. Е. Сміт до найважливіших ознак етнічної ідентичності відносить: власне ім'я (для ідентифікації спільноти); міф про спільне походження (що дає відчуття спорідне-

ності); спільну історичну пам'ять; спільну культуру (релігію, мову, звичаї); прив'язаність до Батьківщини; усвідомлення своєї єдності (солідарності) [24]. Етнічна ідентичність не є вродженою. На думку Л. Беловецької, вона виникає з набутого усвідомлення спільності культури, історії, мови, почуття належності до певної держави [19].

Усі зазначені характеристики притаманні одній із найвіддаленіших етнічних спільнот – українській діаспорі в Бразилії, яка до того ж є й однією з найстаріших (бере свій початок з кінця XIX ст.) та досить численних (налічує за різними даними від 600 000 до 1 000 000 осіб [29]).

Що ж допомагає бразилійським українцям не втратити, зберегти свою національну самобутність далеко за межами своєї історичної Батьківщини? Як зазначають М. Каткова та В. Коротин, формування національної ідентичності детерміноване декількома чинниками [21]. По-перше, це просторові характеристики – кордони певної території; по-друге, це рідна земля, тобто та, яка породила даний народ; по-третє, це зовнішні виклики та загрози, які є сильним стимулом для об'єднання людей; по-четверте, це мова та культура державоутворюючого народу [21, с. 282–284].

Ці чинники є визначальними і для бразилійських українців. Уся історія української діаспори в Бразилії – це перш за все відповідь на *виклики та загрози*, які згуртовували переселенців з України. Еміграція до Бразилії має декілька масових хвиль, кожна з яких зумовлена певними причинами й особливостями. Перша хвиля відбулася з кінця XIX ст. до початку XX ст. Безробіття та погіршення рівня життя більшості українців під час індустріалізації призвели до пошуку роботи навіть у найвіддаленіших куточках світу. У цей час бразильський уряд пропонує постійне місце проживання українцям, щоб найняти відносно дешеву робочу силу для освоєння нових територій і будівництва нової залізниці [30, с. 92]. Для перших переселенців з України до Бразилії значним викликом стали тропічні хвороби, голод, вороже ставлення місцевого населення. Однак ті, хто витримали, змогли організувати своє господарство і закріпитися на новому місці. Ця хвиля мала соціально-економічне підґрунтя. Завданням економічної еміграції зазвичай є інтеграція, якнайшвидше набуття статусу громадянина нової країни поселення. Свою культуру, мову, звичаї мігранти зберігають лише тому, що їм легше жити зі своїми співвітчизниками [31, с. 250].

Наступна хвиля еміграції (Перша світова війна, жовтнева революція, громадянська війна) представлена більш широкими класами, аніж перша, – невдоволені новою владою військові, інтелігенція, інтелектуали [30]. Особливістю емігрантів цієї хвилі стало те, що більшість із них мала намір повернутися до України, коли вона стане незалежною. Друга хвиля була зумовлена політичними причинами. Політичні емігранти, перебуваючи в чужій країні, намагаються

зберегти себе та своїх дітей у повному духовному зв'язку з Батьківщиною, чекаючи сприятливих умов для повернення на Батьківщину й поступово входячи в життя країни поселення [31, с. 250].

Третя хвиля української еміграції (після закінчення Другої світової війни) мала політичні й ідеологічні причини. Більшість переселенців – це ті, хто не хотів жити за тоталітарного правління, а також військовополонені та військові злочинці, політичні втікачі, які не могли повернутися на Батьківщину.

Другою причиною, яка сприяла формуванню етнічної ідентичності бразилійських українців, стала *територія* їхнього компактного спільного проживання. Перші мігранти з України отримали від уряду Бразилії на поселення землі в південно-східній частині країни, які на той час складали дрімучі ліси. Працьовитість і наполегливість українців дозволили їм впоратися з усіма перепонами й організувати своє господарство. Переселенці наступних хвиль зазнають певних труднощів – мовних, культурних, економічних, з працевлаштуванням. Опинившись на чужині, вони шукають підтримки у своїх співвітчизників, приєднуючись до них, і таким чином інтегруються в іноетнічне середовище. Так на території штату Парана утворилася певна територія – «Бразилійська Україна», яка за своїм демографічним складом має 80 % етнічних українців.

Важливим чинником у формуванні та збереженні етнічної ідентичності українців у Бразилії є *церква*. Як зазначає І. Сушинська, історично українська громада Бразилії об'єднувалася саме навколо церкви, яка своєю діяльністю підтримувала переселенців і змогла зберегти та виховати всі нові покоління в релігійному й національному дусі [18, с. 78]. На сьогоднішній день 95 % бразилійських українців об'єднані навколо 26 парафій Української греко-католицької церкви, а 5 % – навколо 16 парафій Української православної церкви. При церквах діють суботні школи з вивчення катехизису українською мовою.

Незаперечна роль у збереженні української самобутності належить *рідній школі* в Бразилії. Українські поселенці з перших років почали дбати про місце, де їхні діти могли б здобути хоча б початкову освіту. І хоч ті освітні осередки ніколи не були повністю забезпечені відповідними кадрами вчителів, однак змогли вплинути на певний рівень грамотності, який вирізняє українців серед інших етнічних груп. На сьогоднішній день у Бразилії діє мережа недільних і суботніх шкіл при церквах, а також існують українські школи різних форм власності.

Показником етнічної ідентичності є *мова* [32, с. 239]. Сучасна українська діаспора в Бразилії – це переважно друге, третє, четверте покоління колишніх українських емігрантів. В окремих штатах, де проживає декілька поколінь українців, рідну мову знають представники всіх вікових груп, але користуються нею здебільшого в побуті, громадському і церковному житті. Але, як

зазначає І. Сушинська, спілкується українською в основному старше покоління, молодші мають незначний словниковий запас, переважно – із соціально-побутової лексики [18, с. 78]. Разом із тим у Бразилії сприятлива політика для вивчення української мови та літератури: діють курси української мови та літератури; створені умови для вільного викладання української мови як іноземної в державних школах, які знаходяться в місцях компактного проживання етнічних українців.

Значну роль у збереженні української самобутності в Бразилії відіграє низка *культурно-громадських товариств*, які з'явилися ще наприкінці XIX ст. Одним з перших таких об'єднань стало товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, головною метою якого було і є проведення культурно-просвітницької роботи серед українців з орієнтацією на Україну [15]. Згодом почали з'являтися й інші об'єднання, які функціонують у Бразилії донині. Це Український союз (нині має назву «Український союз Бразилії»), який опікується загальногромадянською, культурно-освітньою і господарською організацією українців у Бразилії; Товариство прихильників української культури, яке організує культурні заходи, тематичні вечори, присвячені історії, культурі, літературі України; Українсько-бразильська центральна репрезентація як представницький орган різних українських організацій в Бразилії при Всесвітній організації українців та ін.

У Бразилії активно розвиваються *україномовні засоби масової інформації*. Преса українською (або переважно українською) представлена такими друкованими виданнями, як «Зоря», «Прапор», «Праця», «Хлібороб»; функціонують українські радіостанції – Radio Zabava і Copas Verdes FM та ін. І. Сушинська відзначає наявність інтернет-ресурсів (Portal ucraiano, Українці Бразилії тощо), на яких бразильці українського походження популяризують і пропагують українську культуру [18, с. 79].

Важливим способом формування і підтримання національно-культурної ідентичності українців у Бразилії є свята, пов'язані з історією країни, з її традиціями, а також культивування українського народного мистецтва (українські народні пісні і танці, писанкарство, вишивка та ін.).

Висновки. Історія і сучасність української еміграції в Бразилії доводить, що українці досить успішно інтегрувалися в країні свого нового поселення, посівши гідне місце в соціально-економічному і громадсько-політичному житті Бразилії, але в той же час вони змогли зберегти свою національну самобутність. Створенню доволі численної та авторитетної української діаспори в Бразилії, яка характеризується своєю етнічною ідентичністю, сприяли певні чинники. Це, по-перше, виклики та загрози, які супроводжували процес переселення українців та їхню інтеграцію в нове суспільство; по-друге, це згуртування переселенців переважно на одній території. У справі збереження ідентичності українських мігрантів значну роль відіграють церква, яка під-

тримує їх і дає духовні настанови; школа, яка забезпечує освіту та виховання нових поколінь; створені громадсько-політичні та культурні об'єднання, які допомагають соціалізуватися в іноетнічному суспільстві і в той же час культивувати свої національні традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б. Національна ідентичність і мова в українській діаспорі. *Сучасність*. 1999. № 3. С. 128–140.
2. Алієва М. Діаспора: історія, історіографія та спроба уточнення значення поняття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2006. Вип. 86. С. 63–68.
3. Астварцатурова М. А. Диаспоры: этнокультурная идентичность национальных меньшинств. *Диаспоры*. 2003. № 2. С. 184–200.
4. Baumann M. Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison. *Numen*. 2000. Vol. 47, Issue 3. P. 313–337.
5. Василенко А. М. Історико-правове розуміння діаспор та національних меншин. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. 2008. Вип. 39. С. 56–63.
6. Українська етнічність поза межами України / В. Євтух, О. Ковальчук, А. Попок, В. Трощинський. *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 4. С. 5–20.
7. Луцишин Г. І. Українська діаспора: новітні тенденції впливу на процес національної консолідації. *Вісник ДАККиМ. Серія: Політологія*. 2013. № 1. С. 252–256.
8. Safran W. Diasporas in the contemporary world. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 2010. Vol. 31, Issue 2. P. 215–217.
9. Fedunkiwi M. P. Ukrainian americans. *Countries and their Cultures*. URL: <http://www.everyculture.com/multi/Sr-Z/Ukrainian-Americans.html> (дата звернення: 03.08.2021).
10. Чернова К. О. Національна діаспора та глобалізаційні процеси. *Український соціум*. 2006. № 6 (17). С. 117–122.
11. Sheffer G. Integration impacts on Diaspora – homeland relations. *Diaspora Studies*. 2013. Vol. 6, Issue 1. P. 13–30.
12. Бондаренко М. Українська діаспора Бразилії: історія заселення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2013. Вип. 1. С. 13–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2013_1_6 (дата звернення: 03.08.2021).
13. Борушенко О. Бразилійська Україна. Як галичани і волиняни джунглі освоювали. URL: <https://www.religion.in.ua/10589-brazilijaska-ukrayina-yak-galichani-i-volinyani-dzhungli-osvojuvali.html> (дата звернення: 03.08.2021).
14. Гримич М. Мовна ідентичність українців Бразилії: історія досліджень. URL: <https://marynakb.livejournal.com/31815.html> (дата звернення: 03.08.2021).
15. Закревська Я. Роль «Просвіти» у збереженні національної самобутності українців Бразилії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2010. Вип. 19. С. 596–601.

16. Зінько В. Рідна школа у Бразилії (Історично-правний нарис). Прудентопіль ; Апостолес : Вид-во О. О. Василян, 1960. 244 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13872/file.pdf> (дата звернення: 03.08.2021).
17. Пильгуна Н., Іванец В. Особенности пребывания украинских эмигрантов в Бразилии. *Держава і право* : зб. наук. пр. Серія: Політичні науки. 2015. Вип. 67. С. 57–73. URL: http://idpnan.org.ua/files/derjava-i-pravo.-politichni-nauki.-vipusk-67-_2015_.pdf (дата звернення: 03.08.2021).
18. Сушинська І. Збереження національної ідентичності українців у бразильській діаспорі. *Українознавчий альманах*. 2012. Вип. 7. С. 76–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_7_21 (дата звернення: 03.08.2021).
19. Беловецька Л. Е. Проблема збереження національної ідентичності як складової духовної безпеки українського суспільства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 2. С. 6–14.
20. Воронина М. Д. Факторы, влияющие на формирование национально-культурной идентичности. *Коммуникология* : електрон. науч. журн. 2017. № 1 (2). С. 105–114.
21. Каткова М. А., Коротин В. О. Социально-экономические факторы формирования национальной идентичности в условиях глобализации. *Известия Саратовского университета. Серия: Экономика. Управление. Право*. 2016. Т. 16, вып. 3. С. 281–287. URL: https://www.researchgate.net/profile/Marina-Katkova/publication/310837245_Socio-economic_Factors_of_Formation_of_National_Identity_in_the_Conditions_of_Globalization/links/59e61fafa6fdcc3dcd33e801/Socio-economic-Factors-of-Formation-of-National-Identity-in-the-Conditions-of-Globalization.pdf (дата звернення: 03.08.2021).
22. Кремень В. Г., Ткаченко В. М. Ідентичність у добу глобалізації (начерки мета-дисциплінарного дослідження). Київ : Т-во «Знання» України, 2013. 415 с.
23. Сидоренко С. С. Фактори збереження національної ідентичності польської й української національних меншин в Україні та Польщі: спроба порівняння. *Наукові праці. Політологія*. 2014. Т. 248, вип. 236. С. 46–52. URL: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/53767> (дата звернення: 03.08.2021).
24. Сміт Е. Національна ідентичність / пер. П. Тарашук. Київ : Основи, 1994. 223 с.
25. Парк Р. Э. Избранные очерки : сб. пер. / ред. Д. В. Ефременко ; пер. В. Г. Николаев. Москва : Ин-т науч. информации по обществен. наукам (ИНИОН) РАН, 2011. 321 с.
26. Лошкарев И. Д. Эволюция понятия «диаспора» в политической науке. *Этносоциум и межнациональная культура*. 2017. № 4 (106). С. 70–78.
27. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). Київ : Парлам. вид-во, 2011. 808 с.
28. Підкуркова І. В., Гой А. В. Феномен української діаспори: проблема збереження етнічної ідентичності та розвитку. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Політологія*. 2020. № 2 (45). С. 181–192.
29. В Бразилії розпочали відзначати 130-річчя української імміграції до країни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3175456-v-brazilii-rozpocali-vidznacati-130ricca-ukrainskoi-immigracii-do-kraini.html> (дата звернення: 03.08.2021).

30. Tsybmal T., Zemzyulina N. Ukrainian emigration to Latin America countries: historiography aspect. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2019. Вип. 11. С. 89–97. DOI: 10.24919/2519-058x.11.170703.
31. Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монографія / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський, Н. П. Ярош та ін. ; за заг. ред. В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2018. 256 с.
32. Політологія : навч. енцикл. слов.-довід. для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. Н. М. Хоми ; [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : Новий Світ – 2000, 2014. 779 с.

REFERENCES

1. Azhniuk, B. (1999). Natsionalna identychnist i mova v ukrainiskii diaspori. *Suchasnist – Modernity*, 3, 128–140 [in Ukrainian].
2. Aliieva, M. (2006). Diaspora: istoriia, istoriohrafia ta sprobа utochnennia znachennia poniattia. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. History*, 86, 63–68 [in Ukrainian].
3. Astvarcaturova, M. A. (2003). Diaspory: jetnokul'turnaja identychnost' nacional'nyh men'shinstv. *Diaspory – Diasporas*, 2, 184–200 [in Russian].
4. Baumann, M. (2000). Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison. *Numen*, 47(3), 313–337.
5. Vasylenko, A. M. (2008). Istoryko-pravove rozuminnia diaspor ta natsionalnykh menshyn. *Aktualni problemy derzhavy i prava: zbirnyk nauk. Prats – Current issues of state and law: a collection of scientific papers*, 39, 56–63 [in Ukrainian].
6. Yevtukh, V., Kovalchuk, O., Popok, A., & Troshchynskiy, V. (2010). Ukrainska etnychnist poza mezhamy Ukrainy. *Narodna tvorchist ta etnohrafia – Folk art and ethnography*, 4, 5–20 [in Ukrainian].
7. Lutsyshyn, H. I. (2013). Ukrainska diaspora: novitni tendentsii vplyvu na protses natsionalnoi konsolidatsii. *Visnyk DAKKiM. Seriiia Politolohiia – Bulletin DAKKiM. Series: Political Science*, 1, 252–256 [in Ukrainian].
8. Safran, W. (2010). Diasporas in the contemporary world. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 31(2), 215–217.
9. Fedunkiiv, M. Ukrainian americans. *Countries and their Cultures*. Retrieved from <http://www.everyculture.com/multi/Sr-Z/Ukrainian-Americans.html>
10. Chernova, K. O. (2006). Natsionalna diaspora ta hlobalizatsiini protsesy. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, 6(17), 117–122 [in Ukrainian].
11. Sheffer, G. (2013). Integration impacts on Diaspora – homeland relations. *Diaspora Studies*, 6(1), 13–30.
12. Bondarenko, M. (2013). Ukrainska diaspora Brazyl'ii: istoriia zaselennia. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. History*, 1, 13–15. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2013_1_6 [in Ukrainian].

13. Borushenko, O. (2011). Brazyliiska Ukraina. Yak halychany i volyniany dzhunhli osvoiuvaly. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/research/4df5dbf2e9073/> [in Ukrainian].
14. Hrymych, M. (2011). Movna identychnist ukrainsiv Brazylii: istoriia doslidzhen. Retrieved from <https://marynakb.livejournal.com/31815.html> [in Ukrainian].
15. Zakrevska, Ya. (2010). Rol «Prosivity» u zberezheni natsionalnoi samobutnosti ukrainstiv Brazylii. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 19, 596–601 [in Ukrainian].
16. Zinko, V. (1960). *Ridna shkola u Brazylii (Istorychno-pravnyi narys)*. Prudentopil-Apostoles: Vyd-vo O. O. Vasyliian. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13872/file.pdf> [in Ukrainian].
17. Pil'guna, N., & Ivanec, V. (2015). Osobennosti prebyvanija ukrainskih jemigrantov v Brazilii. *Derzhava i pravo: Zb. nauk. prac'. Serija Politichni nauki – State and law: Collection of scientific works. Political Science Series*, 67, 57–73. Retrieved from http://idpnan.org.ua/files/derjava-i-pravo.-politichni-nauki.-vipusk-67-_2015_.pdf [in Russian].
18. Sushynska, I. (2012). Zberezhenia natsionalnoi identychnosti ukrainsiv u brazylskii diaspori. *Ukrainoznavchyyi almanakh – Ukrainian Studies Almanac*, 7, 76–79. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_7_21 [in Ukrainian].
19. Bielovetska, L. E. (2017). Problema zberezhenia natsionalnoi identychnosti yak skladovoi dukhovnoi bezpeky ukrainskoho suspilstva. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, 2, 6–14 [in Ukrainian].
20. Voronina, M. D. (2017). Faktory, vlijajushhie na formirovanie nacional'no-kul'turnye identichnosti. *Kommunikologija: jelektronnyj nauchnyj zhurnal – Communicology: electronic scientific journal*, 1(2), 105–114 [in Russian].
21. Katkova, M. A., & Korotin, V. O. (2016). Social'no-jekonomicheskie faktory formirovanija nacional'noj identichnosti v uslovijah globalizacii. *Izv. Sarat. un-ta. Nov. ser. Ser. Jekonomika. Upravlenie. Pravo – Izvestia of Saratov University. New ser. Ser. Economy. Management. Law*, 16(3), 281–287. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Marina-Katkova/publication/310837245_Socio-economic_Factors_of_Formation_of_National_Identity_in_the_Conditions_of_Globalization/links/59e61fafa6fdcc3dcd33e801/Socio-economic-Factors-of-Formation-of-National-Identity-in-the-Conditions-of-Globalization.pdf [in Russian].
22. Kremen, V. H., & Tkachenko, V. M. (2013). *Identychnist u dobu hlobalizatsii (nacherky metadystyplinarnoho doslidzhennia)*. Kyiv: T-vo «Znannia» Ukrainy [in Ukrainian].
23. Sydorenko, S. S. (2014). Faktory zberezhenia natsionalnoi identychnosti polskoi y ukrainskoi natsionalnykh menshyn v Ukraini ta Polshchi: sproba porivniannia. *Naukovi pratsi. Politolohiia – Scientific works. Politology*, 248(236), 46–52. Retrieved from <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/53767> [in Ukrainian].
24. Smit, E. (1994). Natsionalna identychnist / per. P. Tarashchuk. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

25. Park, R. Je. (2011). *Izbrannye ocherki: sbornik perevodov / red. D. V. Efremenko ; per. V. G. Nikolaev. Moskva: Institut nauchnoj informacii po obshhestvennym naukam (INION) RAN*. Retrieved from https://biblioclub.ru/index.php?page=book_red&id=132571&razdel=36 [in Russian].
26. Loshkarjov, I. D. (2017). Jevoľucija ponjatija «diaspora» v politicheskoj nauke *Jetnosocium i mezhnacional'naja kul'tura – Ethnic society and interethnic culture*, 4(106), 70–78 [in Russian].
27. Levenets, Yu., & Shapoval, Yu. (Eds.) (2011). *Politychna entsyklopediia*. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].
28. Pidkurkova, I. V., & Hoi, A. V. (2020). Fenomen ukraïnskoi diaspory: problema zberezhenia etnichnoi identychnosti ta rozvytku. *Visnyk Natsional'noho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Politolohiya – Bulletin of the Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Political Science*, 2(45), 181–192 [in Ukrainian].
29. V Brazyl'ii rozpochaly vidznachaty 130-ricchchia ukraïnskoi immihratsii do krainy. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3175456-v-brazyl'ii-rozpocali-vidznacati-130ricca-ukraïnskoi-immigracii-do-kraini.html> [in Ukrainian].
30. Tsymbal, T. & Zemzyulina, N. (2019). Ukrainian emigration to Latin America countries: historiosophy aspect. *Skhidnoievropeïskiy istorychnyy visnyk – East European Historical Bulletin*, 11, 89–97. DOI: 10.24919/2519-058x.11.170703
31. Troshchynskiy, V. P., Skurativskiy, V. A., & Yarosh, N. P., et al. (2018). *Formuvannia ukraïnskoi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty : monohrafiia / za zah. red. V. P. Troshchynskoho*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
32. Denysenko, V. M., Sorba, O. M., Uhryn, L. Ya., et al. (2014). *Politolohiia: navchalnyi entsyklopedychnyi slovnyk dovidnyk dlia studentiv VNZ I–IV rivniv akredytatsii / Za nauk. red. d-ra polit. n. Khomy N. M. Lviv : «Novyi Svit – 2000»* [in Ukrainian].

Подкуркова Ирина Валерьевна, кандидат социологических наук, доцент, доцент кафедры социологии и политологии, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

ПРОБЛЕМА СОХРАНЕНИЯ ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ В БРАЗИЛИИ

Рассмотрены характеристики этнической идентичности одной из самых больших украинских диаспор в мире – бразильской. Отмечено, что условиями сохранения украинской самобытности в Бразилии стали вызовы и угрозы, с которыми столкнулись переселенцы из Украины, а также общность территории, на которой проживает наибольшее количество бразильских украинцев. Акцентируется внимание на роли церкви, школы, общественных организаций, средств массовой информации в сохранении идентичности этнических украинцев.

Ключевые слова: диаспора, украинская диаспора, украинская диаспора в Бразилии, идентичность, этническая идентичность, факторы сохранения этнической идентичности.

Pidkurkova Iryna Valeriivna, PhD in Sociology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Sociology and Political Sciences of Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

THE PROBLEM OF PRESERVING THE ETHNIC IDENTITY OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN BRAZIL

Problem setting. *The Ukrainian diaspora in Brazil is one of the most remoted ethnic entity. Having a difficult history of emigration, Ukrainians have integrated quite well into the life of this country, but still managed to preserve its culture, language and traditions. The study of this phenomenon will help to clarify the conditions and factors that allowed Brazilian Ukrainians not to lose its mental connection with their homeland and to represent its nation with dignity outside Ukraine.*

Recent research and publications analysis. *Various aspects of the phenomenon of the diaspora, as well as its history, place and significance in socio-economic, cultural and political life are studied by the following researchers: M. Astvartatsurova, V. Yevtukh, W. Safran, G. Sheffer and others. Issues of the Brazilian diaspora are considered by: O. Borushenko, I. Zakrevs'ka, I. Sushinska and others. Problems of national (ethnic) identity are the subject of search of such scientists as L. Bielovetska, M. Voronina, S. Sidorenko, E. Smith and others.*

Paper object. *The aim of the article is to study the conditions and factors of preserving the ethnic identity of the Ukrainian diaspora in Brazil, as well as to clarify the role of religion, education, language in its provision.*

Paper main body. *Today, the diaspora can be defined as an ethnic community that arises outside their homeland due to various migrations, and, due to unwillingness (or impossibility) to fully assimilate in non-ethnic societies, retains its ethnic identity (culture, language, traditions, etc.). In order to preserve, reproduce and develop, the diaspora creates certain institutions that consolidate its position and ensure interaction with the country of residence and the country of origin.*

One of the key features in understanding the diaspora is ethnic identity, which is defined as an individual's identification with a particular nation, awareness of their belonging to a national community based on a set of characteristics (territory, citizenship, language, mentality, temperament, history, culture, religion, common interests, aspirations, goals, ideals, needs, etc.), which fundamentally distinguish this nation from other similar groups. All these characteristics are inherent in one of the most remoted ethnic communities – the Ukrainian diaspora in Brazil, which is also one of the oldest (dates back to the late nineteenth century). And quite numerous (according to various estimates from 600,000 to 1,000,000 people).

What helps Brazilian Ukrainians not to lose, to preserve their national identity far beyond its historical homeland?

Factors that determined the formation of the ethnic identity of the Ukrainian diaspora in Brazil are, first of all, the challenges and threats that united immigrants from Ukraine, and secondly, the territory of their compact coexistence (southeastern Brazil). An important factor in the formation and preservation of ethnic identity in Brazil is the church, that historically unites Ukrainian community. An indisputable role in preserving Ukrainian identity belongs to the native school in Brazil. From the first years, Ukrainian settlers began to take care of a place where their children could get at least primary education. Today, Brazil has a network of Sunday and Saturday schools, as well as private Ukrainian schools. An indicator of ethnic identity is the language for the study of which a favorable policy has been introduced in Brazil: there are courses in the Ukrainian language and literature; created conditions for free teaching of the Ukrainian language as a foreign language in public schools located in places of compact residence of ethnic Ukrainians. A number of cultural and public societies, which appeared at the end of the 19th century, play a significant role in preserving Ukrainian identity in Brazil and they are still functioning. Brazil is actively developing Ukrainian-language media, including Internet resources, on which Brazilians of Ukrainian origin promote and propagate Ukrainian culture.

Conclusions of the research. *Ukrainians have been quite successful in integrating in Brazil, taking a worthy place in its socio-economic and socio-political life, but at the same time they have been able to preserve their national identity. Certain factors contributed to the creation of a fairly large and authoritative Ukrainian diaspora in Brazil, which is characterized by its ethnic identity. The church, which supports and provides spiritual guidance, plays a significant role in preserving the identity of Ukrainian migrants; a school that provides education and upbringing of new generations; created socio-political and cultural associations that help to socialize in a non-ethnic society and at the same time cultivate their national traditions.*

Keywords: *diaspora, Ukrainian diaspora, Ukrainian diaspora in Brazil, identity, ethnic identity, factors of preservation of ethnic identity.*

